

Lausunto

16.01.2026

Asia: VN/21297/2023

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä koskien pakkokeinolain muutostarpeiden arviointia (1. vaihe)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Asia: Suomen tuomariliitto ry:n lausunto työryhmämietinnöstä Pakkokeinolain muutostarpeiden arviointi: vangitsemisen edellytykset ja salaiset pakkokeinot (1. vaihe) koskevasta mietinnöstä

Viite: VN/21297/2023

Suomen Tuomariliitto – Finlands domareförbund ry (jäljempänä Tuomariliitto) esittää lausuntonaan otsikon asiassa seuraavaa.

Yleistä

Tuomariliitto pitää perusteltuna, että pakkokeinolain vangitsemista koskevia edellytyksiä ja salaisia pakkokeinoja koskevaa sääntelyä arvioidaan kokonaisuutena perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat huomioon ottaen. Työryhmämietintö on huolellisesti laadittu ja tunnistaa keskeiset ongelmakohdat voimassa olevassa sääntelyssä. Erityisen myönteistä on se, että esityksessä on systemaattisesti tarkasteltu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännön vaikutuksia kansalliseen pakkokeinosääntelyyn.

Samalla Tuomariliitto korostaa, että pakkokeinolain muutoksilla on välittömiä ja merkittäviä vaikutuksia tuomioistuinten toimintaan, työmäärään ja resurssitarpeisiin, jotka on arvioitava realistisesti ja kattavasti.

Huomiot vangitsemisen edellytyksiä koskeviin arvioihin

Tuomariliitto pitää perusteltuna, että vangitsemisen edellytyksiä arvioidaan työryhmämietinnössä kattavasti ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö huomioon ottaen. Ehdotettu yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen perustuva vangitsemisperuste merkitsee kuitenkin merkittävää laajennusta vangitsemisen perusteisiin ja edellyttää lainsoveltamisessa erityistä pidättyvyyttä.

Ehdotettu peruste nojaa korostetusti tulevaisuuteen suuntautuvaan ennakkoarvioon rikoksesta epäillyn käyttäytymisestä ja mahdollisista seurauksista. Tämä asettaa tuomioistuimille korkeat vaatimukset kokonaisharkinnalle ja ratkaisujen perusteleminen. Vangitsemisvaatimuksessa esitettävän selvityksen tulee olla konkreettista, yksilöityä ja tapauskohtaista. Yleisluontoiset viittaukset rikoksen vakavuuteen, epäillyn henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai abstrakteihin turvallisuusriskeihin eivät ole riittäviä vangitsemisperusteen soveltamiseksi.

Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun vangitsemisperusteen suhde voimassa oleviin perusteisiin, erityisesti jatkamisvaaraan, jää osin epäselväksi. Arviointikriteerit ovat osin päällekkäisiä, mikä voi käytännössä vaikeuttaa vangitsemisperusteiden välistä rajanvetoa ja heikentää sääntelyn systemaattisuutta. Tämä korostaa huolellisen tapauskohtaisen harkinnan ja perustelujen merkitystä.

E erityisen pidättyvästi tulee suhtautua vangitsemiseen tilanteissa, joissa perusteena on rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisestä mahdollisesti seuraava yleinen reaktio. Mediahuomio, yleinen pelko tai yhteiskunnallinen levottomuus eivät sellaisinaan voi muodostaa vangitsemisen perustetta, vaan soveltamisen tulee rajoittua poikkeuksellisiin tilanteisiin, joissa vaarantuminen voidaan osoittaa konkreettisin ja yksilöidyin seikoin.

Tuomariliitto pitää myönteisenä, että vangitsemisperusteen soveltaminen on rajattu ylitörkeisiin rikoksiin ja edellyttää rikosepäilyltä todennäköisiä syitä. Samalla korostetaan, että vangitsemisen ajallista kestoja ja edellytysten olemassaoloa on arvioitava jatkuvasti ja erityisen huolellisesti myös tämän perusteen osalta. Vangitsemisen jatkaminen edellyttää, että yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhka on edelleen tosiasiallinen ja ajankohtainen.

Edellä todettu huomioon ottaen Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että vangitsemisen edellytysten kiristäminen tai vaihtoehtoisten pakkokeinojen laajentaminen lisää väistämättä tuomioistuinten arviointityötä. Käytännössä tämä merkitsee entistä yksityiskohtaisempaa tapauskohtaista punnintaa, joka vaatii riittävää valmistelu-aikaa ja huolellista perusteleamista. Tämä korostaa tuomioistuinten resurssien merkitystä erityisesti kiireellisissä vangitsemisasioidissa.

Huomiot salaisia pakkokeinoja koskeviin arvioihin

Tuomariliitto pitää tärkeänä, että salaisia pakkokeinoja koskevassa sääntelyssä kiinnitetään erityistä huomiota perusoikeuksiin, erityisesti yksityiselämän ja luottamuksellisen viestinnän suojaan. Salaiset pakkokeinot ovat luonteeltaan poikkeuksellisen voimakkaita puuttumisia perusoikeuksiin, ja niiden käytön edellytysten tulee olla täsmällisiä, tarkkarajaisia ja ennakoitavia.

Tuomariliitto katsoo, että tuomioistuinvalvonnan rooli salaisia pakkokeinoja koskevassa päätöksenteossa on keskeinen oikeusturvatekijä. Sääntelyn tulee olla rakenteeltaan selkeää ja yhtenäistä, jotta tuomioistuin voi tehokkaasti arvioida pakkokeinon käytön lainmukaisuutta ja välttämättömyyttä. Eri pakkokeinoja koskevien säännösten hajanaisuus ja toisistaan poikkeava systematiikka lisäävät tulkintariskejä ja heikentävät sääntelyn ymmärrettävyyttä.

Taloudelliset ja toiminnalliset vaikutukset

Mietinnön mukaan esityksessä ehdotettavilla muutoksilla ei arvioida olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia toimivaltaisten viranomaisten kannalta. Tuomariliitto ei pidä tätä arviota ongelmattomana.

Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu uusi vangitsemisperuste, joka perustuu yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan, lisää tuomioistuinten työmäärää ja asettaa uusia vaatimuksia vangitsemisasioiden käsittelylle. Kyseessä on oikeudellisesti vaativa ja korostetusti tapauskohtaiseen kokonaisharkintaan perustuva arvio, joka edellyttää tuomioistuimilta aikaisempaa yksityiskohtaisempaa selvitysten arviointia sekä ratkaisujen huolellista perustelemista.

Ehdotettu vangitsemisperuste nojaa tulevaisuuteen suuntautuvaan ennakkoarvioon ja sisältää osin avoimia ja moniulotteisia käsitteitä, kuten yleinen järjestys, turvallisuus ja yhteiskunnallinen reaktio. Näiden seikkojen arviointi vangitsemisasioiden käsittelyä edellyttää käytännössä aiempaa laajempaa aineiston käsittelyä, mahdollisesti pidempiä istuntoja sekä enemmän valmistelutyötä. Tämä koskee erityisesti tilanteita, joissa vangitsemista vaaditaan ilman muiden pakkokeinolain 2 luvussa säädettyjen perusteiden täyttymistä.

Uuden vangitsemisperusteen käyttöönotto lisää myös vangitsemisasioiden uudelleen käsittelyjen määrää ja vaativuutta, koska yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhan ajankohtaisuutta ja tosiasiallista olemassaoloa on arvioitava jatkuvasti vangitsemisen keston aikana. Tämä merkitsee lisätyötä erityisesti käräjäoikeuksille, joissa vangitsemisasiota käsitellään kiireellisinä ja uudelleen käsittelyjä on joissakin tapauksissa kahden viikon välein.

Näitä vaikutuksia ei ole mietinnössä arvioitu riittävästi. Tuomariliitto korostaa, että myös uuden vangitsemisperusteen osalta syntyvät lisätyömäärät ja niistä aiheutuvat kustannukset on tunnistettava ja huomioitava esityksen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa.

Esityksessä ehdotettavien uusien salaisten pakkokeinojen käyttöönotto edellyttää väistämättä henkilöstön kouluttamista, uusien menettelytapojen ja ohjeistusten laatimista sekä panostuksia tietotekniseen valmiuteen. Tämä koskee erityisesti esitutkintaviranomaisia, mutta myös tuomioistuimia, joiden tehtäväksi tulee uusien salaisten pakkokeinojen käytön ennakoivalvonta ja jälkikäteinen arviointi. Salaisten etsintöjen osalta kyse olisi lisäksi uusista tuomioistuimissa käsiteltävistä pakkokeinoasioista.

Esityksessä arvioidaan, että vuositasolla salaisia kotietsintöjä olisi 0–50, mukaan lukien salaiset erityiset kotietsinnät, ja salaisia paikanetsintöjä yhteensä noin 0–100. Luonnoksesta ei kuitenkaan käy ilmi, mihin nämä arviot juttumääristä perustuvat. Tuomariliitto pitää mahdollisena, että todelliset juttumäärät muodostuvat arvioitua suuremmiksi, mikä osaltaan lisää tuomioistuinten työmäärää ja resurssitarvetta uudistuksen myötä.

Tuomioistuimilla ei ole mahdollisuutta jättää asioita ratkaisematta tai priorisoida lakisääteisiä tehtäviä pois. Vangitsemisasioiden ja salaisten pakkokeinojen käsittely on luonteeltaan kiireellistä ja edellyttää usein välitöntä reagointia. Lukuisat yksittäiset, pistemäiset lainsäädäntöuudistukset ovat viime vuosina jatkuvasti lisänneet tuomioistuinten työmäärää ilman, että resursseja on vastaavasti lisätty. Tällainen kehitys ei ole pitkällä aikavälillä kestävä ja vaarantaa oikeudenhoidon toimivuuden ja muiden kuin kiireellisinä käsiteltävien asioiden käsittelyaikojen kohtuullisuuden.

Tuomariliitto korostaa, että esityksessä ehdotettuja uusia tai laajenevia tehtäviä ei voida edellyttää hoidettaviksi nykyisten määrärahojen puitteissa. Tuomioistuimille on osoitettava riittävät resurssit lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi. Näin ollen esityksen taloudelliset vaikutukset tulee arvioida uudelleen asianmukaisesti, ja uudistuksesta aiheutuvat kustannukset on kompensoitava täysimääräisesti.

Lopuksi

Tuomariliitto pitää työryhmämietinnön tavoitteita perusteltuina ja arvioita pääosin hyvin jäsenneltynä. Pakkokeinolain muutoksilla on kuitenkin vaikutuksia tuomioistuinten toimintaan, ja näiden vaikutusten asianmukainen huomioiminen edellyttää sekä sääntelyn selkeyttä että riittävää resursointia.

Lakivaliokunta on jo useita vuosia lukuisissa kannanotoissa tuonut esiin koko rikosprosessiketjun oikeasuhtaisen ja riittävän resursoinnin tärkeyttä (mm. LaVL 1/2025 vp ja siinä viitatus aiemmat kannanotot).

Lakivaliokunnan LaVL7/2025 perusteluissa on todettu muun ohella vakava huoli oikeusministeriön hallinnonalan määrärahojen riittävydestä ensi vuotta pitemmällä aikavälillä. Rikostutkintaan kohdennetun poliisin määrän lisääminen johtaa väistämättä koko rikosprosessiketjun kuormituksen kasvuun, kun asiamäärät kasvavat ja oikeudenhoidon toimijoiden (syyttäjien, tuomioistuinten, oikeusavun, Ulosottolaitoksen, Oikeusrekisterikeskuksen ja Rikosseuraamuslaitoksen) työmäärä lisääntyy. Poliisin toimintaan jo aiemmin kohdistettu lisärahoitus vaikuttavat oikeudenhoidon selonteon tavoitteiden toteutumiseen.

Voimavaratilannetta kiristävät Lakivaliokunnan havaintojen mukaan hallinnonalalle kohdistetut säästöt ja leikkaukset sekä ICT- ja toimitilakustannusten voimakas kasvu samoin kuin linjaukset siitä, ettei uu-siin lainsäädäntöön perustuviin tehtäviin pääsääntöisesti kohdisteta lisäresursseja.

Tuomariliitto yhtyy Lakivaliokunnan esittämiin huoliin ja korostaa, että oikeusturvan ja perusoikeuksien toteutuminen edellyttää toimivia ja asianmukaisesti resursoituja tuomioistuimia. Tuomioistuimilla ei ole olemassa keinoa järjestellä tai tehostaa omaa toimintaansa vastaamaan uusiin erittäin kiireellisen asiaryhmän tehtäviin, joka ei pidentäisi muiden asioiden käsittelyaikoja.

Lausunnon valmistelu

Lausuntoa on valmisteltu Tuomariliiton oikeuspoliittisessa valiokunnassa ja hallituksessa. Lausunnon on valmistellut käräjätuomari Petteri Plosila.

Tuomariliiton hallitus on käsitellyt lausunnon.

Helsingissä 15.1.2026

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry

Tuuli Vänskä
puheenjohtaja

Johanna Helminen
varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Tuomarikunnanyhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.

Hartikainen Linda
Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry